

AIDA QASIMOVA
AMEA Geologiya və Geofizika İnstitutunun elmi işçisi

ŞUŞAM MƏNİM

Qarabağın döyünən ürəyi, musiqi və incəsənət beşiyi ata-baba yurdu Şuşam mənim.

Hələ kiçik yaşlarımdan sonsuz bir sevgiylə bağlandığım ata yurdum.

Azərbaycan xalqının tarixi ənənələrinin simvolu olan Şuşa qədim Xocalı-Gədəbəy mədəniyyətinin (e.ə ikinci minilliyin II yarısı - birinci minilliyin əvvəlləri) əhatə dairəsinə daxil olan ən qədim yaşayış yerlərindən birində yaranıb və daimi insan məskəninə çevrilib. Şuşa ətrafındakı qədim yaşayış yerləri, o cümlədən məşhur Cıdır düzündəki Şuşa mağarası (Üçmıx dağında) bu ərazinin Azərbaycanda ən qədim insan düşərgələrindən biri olduğunu sübut edir. Şuşa istər yerləşdiyi coğrafi mövqe, istərsə də tarixi və mədəni imkanlarından dolayı Azərbaycan dövləti üçün olduqca strateji əhəmiyyətə malikdir. Çünki Şuşa sadəcə coğrafi baxımdan, Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ üzərində suveren hüququnu nümayiş etdirən əsas yaşayış məntəqəsi kimi strateji əhəmiyyət kəsb edən bir yer deyil. Şuşa həm də Azərbaycan mədəniyyətinin beşiyi, bir çox görkəmli sənətkarların, musiqiçi, memar, rəssam və ədiblərin, dünya mədəniyyət xəzinəsinə böyük töhfələr vermiş şəxsiyyətlərin yetişdiyi bir məkandır.

Azərbaycan ədəbiyyatında satirik şeirin təməlini qoyanlardan biri olan Qasım bəy Zakir (1784-1857) Şuşada doğulub.

Şuşanın yetişdirdiyi istedadlardan biri də Xurşidbanu Natəvan (1830-1897) olub. İbrahimxəlil xanın nəvəsi, Qarabağın sonuncu xanı Mehdiqulu

xanın qızı Natəvan həm şairə, həm də rəssam idi.

XIX əsrin qabaqcıl şəxslərindən olan Mir Möhsün Nəvvab (1833-1918) Şuşada doğulub. O, şair, rəssam, musiqişünas, astronom, xəttat, nəqqaş və riyaziyyatçı idi.

Şuşanın yetişdirdiyi məşhur sənətkarlardan biri də XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi Nəcəf bəy Vəzirovdur (1854-1926). Ədib milli dramaturgiyamızda tragediya janrının banisi, istedadlı publisist idi.

Şuşa şəhərində mədəniyyətin, xüsusilə incəsənətin inkişafında Əbdürrəhim bəy Haqverdiyevin (1870-1933) də böyük xidmətləri olub. M.F.Axundovun, N.Vəzirovun ənənələrini davam etdirən Ə.Haqverdiyev mədəniyyət tariximizdə istedadlı dramaturq, nasir, rejissor və görkəmli alim kimi iz qoyub.

Şuşada doğulan və ədəbiyyatımıza böyük töhfələr verən ədiblərdən biri də görkəmli yazıçı, tarixi romanlar müəllifi Yusif Vəzir Çəmənminlidir (1887-1943).

Tanınmış ədəbiyyatşünas Firudin bəy Əhmədağa oğlu Köçərli (1863-1920) də Şuşada anadan olub. Uzun illər Azərbaycan ədəbiyyatının tarixi ilə məşğul olmuş, "Azərbaycan türklərinin ədəbiyyatı" adlı irihəcmli əsərini yazmışdır.

Həmçinin, XX əsrin əvvəllərində görkəmli jurnalist və yazıçı kimi məşhur olan Haşım bəy Vəzirov (1868-1916) Şuşada doğulub. O, 30 il ədəbi jurnalistika sahəsində fəaliyyət göstərüb.

Bundan başqa, Şuşanın tarixində Gövhər Ağa,

Xurşidbanu Natəvan, Ağabəyim Ağa, Fatma xanım Kəminə və Leyla xanım kimi məşhur qadınlar olub. Onlarla bir sırada Həmidə xanımın da adı hörmətlə çəkilir. Həmidə xanım Cavanşir (1873-1955) İbrahim xanın nəslindən olub, Qarabağ tarixçisi Əhməd bəy Cavanşirin qızı, böyük ədib Cəlil Məmməd-quluzadənin həyat yoldaşdır. "Mirzə Cəlil haqqında xatirələrim" adlı qiymətli əsərin müəllifidir.

Azərbaycanın maarif xadimlərindən biri Bədəl bəy Bəşir oğlu Bədəlbəyov (1875-1932) Şuşada anadan olub. Respublikanın xalq artistləri Əfrasiyab Bədəlbəyli, Şəmsi Bədəlbəyli onun oğlu, Fərhad Bədəlbəyli nəvəsidir. Şuşanın yetişdirdiyi şəxsiyyətlərdən biri Əhməd bəy Ağaoğlu (1869-1939) ömrünün 50 ilini publisistika və jurnalistika ilə məşğul olub.

İşğal tarixi

Şuşa 1992-ci ilin mayın 8-də erməni silahlı qüvvələri tərəfindən işğal olunmuşdur. Erməni vəhşiliyi nəticəsində Şuşanın bir çox tarixi memarlıq abidəsi, Pənahəli xanın sarayı, Yuxarı Gövhər aga və Aşağı Gövhər ağa məscidləri, Xurşidbanu Natəvanın evi, Molla Pənah Vaqifin məqbərəsi yerlə-yeksan edildi. 7 məktəbəqədər uşaq müəssisəsi, 22 ümumtəhsil məktəbi, mədəni-maarif, kənd təsərrüfatı texnikumları, orta ixtisas musiqi məktəbi, 8 mədəniyyət evi, 22 klub, 31 kitabxana, 2 kinoteatr, 8 muzey və Şuşa Tarix Muzeyi, Azərbaycan Xalça Muzeyinin filialı və xalq tətbiqi sənəti muzeyi, Qarabağ dövlət tarix muzeyi, turist bazası və

Qafqazda yeganə Şərq musiqi alətləri fabrikinə talayaraq məhv etdilər. Şəhərin tarixi muzeyinin 5 minədək eksponatını, Azərbaycan Xalçası və Xalq Tətbiqi Sənəti Dövlət muzeyi Şuşa filialı, Dövlət Qarabağ Tarixi muzeyinin yüzlərlə əşyası, xatirə muzeylərinin fondları qarət olundu. Şuşanın işğalı nəticəsində şəhərdə 195 nəfər günahsız insan amanscasına qətlə yetirilib, 165 nəfər yaralanıb, onlardan 150 nəfəri əlil olub, 552 körpə valideynlərini itirib. Əsir və girov götürülmüş 58 azərbaycanlının taleyi barədə hələ də məlumat yoxdur. 20 mindən artıq əhali isə doğma yurd-yuvasını tərk edərək məcburi köçkün olaraq doğma torpağından didərgin düşdülər.

Şuşanın işğaldan azad edildiyi tarix

Azərbaycan Respublikası Prezidenti, Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyev noyabrın 8-də Azərbaycan xalqına müraciətində Şuşa şəhərinin erməni şğalından azad edildiyini bəyan edib. "Böyük fəxarət və qürur hissi ilə bəyan edirəm ki, Şuşa şəhəri işğaldan azad edildi! Şuşa bizimdir! Qarabağ bizimdir! Bu münasibətlə bütün Azərbaycan xalqını təbrik edirəm. Bütün Şuşalıları təbrik edirəm. İyirmi səkkiz il yarım işğal altında olan Şuşa azad edildi. Şuşa indi azaddır! Biz Şuşaya qayıtmışıq. Biz bu tarixi qələbəni döyüş meydanında qazandıq. 2020-ci il noyabrın 8-i Azərbaycan tarixində əbədi qalacaqdır. Bu bizim şanlı qələbəmizin, zəfəriizin günüdür. Şuşasız Qarabağ, Qarabağsız Azərbaycan yoxdur!"